

10
10

DANIELIS NETTELBLADT

POT. BOR. REGI A CONS. AVL. ET PROF.
IVR. ORDIN. IN REGIA
FRIDERICIANA

PRAECOGNITA
ERVDITIONIS GENERALIA
AVDITORVM VSIBVS
DESTINATA.

HALAE MAGDEBVRGICAE

IMPENSIS OFFICINAE LIBRARIAE RENGERIANAE,

MDCCLV.

DANIELS NITTEBLATT

HUT. BOE. KOST. A. G. M. ET. T. BOE.

... DRUCK ...

... UNIVERSITÄT ...

... HALLER ...

~~259, 69~~

PRAEFATIO.

didit ante septennium, et
quod excurrit, anno ni-
mirum MDCCXLVII,
*Praecognita vniuersae eru-
ditionis generalia et in spe-
cie iurisprudentiae natu-
ralis tam quam positivae
in usum praelectionum pu-
blicarum adornata.* Prodit nunc hu-
ius libelli non tam iterata editio, quam
potius eius pars, nouo habitu induta.
Quum enim, post modo dicta praecogni-
ta, systemata mea iurisprudentiae tam
naturalis quam positivae MDCCXLIX
prodierint, eaque praecognitis harum
disciplinarum specialibus sint instructa,
nunc a praecognitis eruditionis gener-
libus,

P R A E F A T I O.

libus separanda fuerunt praecognita haec specialia, hincque sola praecognita generalia in hoc libello recudi curavi. Haec vero partim coarctari, partim suppleri, partim emendari, e re eorum esse duxi, quorum vsibus sunt destinata. Inde enatus est hic, quem nunc TIBI L. B. offero, libellus, a priori omnino multis modis diuersus. Praesertim adieci in subsidium memoriae propositionibus proxima principia, ex quibus in ipsis praelectionibus, quarum vsui destinatus est hic libellus, demonstratio earum deducenda; id quod ideo moneo, ne quis credat me pro exasciatis demonstrationibus venditare ea, quae hunc in finem propositionibus addidi. Ceterum de vtilitate et necessitate huius instituti, in vsum tyronum generalia eruditionis praecognita delineandi, nihil addo, quum contra talia negantem non sit disputandum. Vale itaque L. B. et conatibus meis faue. Halae d. XXX. Octob. MDCCLV.

CON-

CONSPECTVS.

DISCVRSVS PRAELIMINARIS.

SECTIO I. De eruditionis natura et indole

TIT. I. De veritatibus eruditionem constituentibus

TIT. II. De genuina eruditionis notione

TIT. III. De eruditis eorumque speciebus

SECTIO II. De partibus eruditionis.

MEMBRVM I. De historia eiusque partibus.

TIT. I. De historia in stricto sensu sumta.

TIT. II. De notitia status entis.

MEMBRVM II. De eruditione dogmatica eiusque partibus.

CAP. I. De philosophia in sensu latiori sumta.

TIT. I. De mathesi.

TIT. II. De philosophia in specie sic dicta.

CAP. II. De eruditione positiva.

TIT. I. De philologia, arte heraldica et diplomatica.

TIT. II. De theologia reuelata.

TIT. III. De iurisprudencia positiva.

SECTIO III. De methodo docendi et discendi eruditionem.

MEMBRVM I. De methodo in genere.

MEMBRVM II. De methodo docendi eruditionem.

TIT. I. De methodo docendi per scripta.

TIT. II. De methodo docendi viva voce.

MEMBRVM III. De methodo discendi eruditionem.

TIT. I. De methodo discendi in academiis.

TIT. II. De methodo discendi finitris studiis academicis.

Q. D.

Q. D. B. V.

PRAECOGNITA ERVDITIONIS GENERALIA

DISCVRSVS PRAELIMINARIS.

§. 1.

Praecognita sunt tractatio, quae continet ea, quae cognita esse debent, antequam alterius cognitio acquiri potest. Quodsi itaque ponis id, cuius cognitio acquirenda, esse eruditionem, inde oritur notio praecognitorum *eruditionis*, quae sunt tractatio quae continet ea, quae cognita esse debent, antequam eruditionis cognitio acquiri potest.

§. 2.

Quum ea quae cognita esse debent, antequam eruditionis cognitio acquiri potest, partim talia sint quae omnibus eruditionis

A

par-

partibus communia sunt, partim talia, quae non nisi hanc vel illam eruditionis partem respiciunt: praecognita eruditionis commode diuidi possunt in *generalia* et *specialia*, prout vel prius, vel posterius ponis.

§. 3.

Praecognita eruditionis generalia nullas admittunt species. Specialia vero tot admittunt species, quot sunt diuersae eruditionis partes. Hinc sunt praecognita *Theologiae reuelatae*, *Medicinae*, *Philosophiae*, *Iuris prudentiae positivae* etc.

§. 4.

Praecognita eruditionis generalia continere debent tractationem de 1) eruditionis natura et indole; 2) vniuersae eruditionis singulis partibus; 3) methodo docendi et discendi eruditionem in genere (§. 2.).

§. 5.

Praecognita eruditionis specialia continere debent tractationem de 1) eius eruditionis partis, cuius praecognita sunt, natura et indole; 2) partibus quibus constat; 3) methodo docendi et discendi eam in specie (§. 2.).

§. 6.

Quum non sine insigni detrimento studiosae iuuentutis in scholis pariter ac academi-

demiis negligi soleant praecognita eruditionis generalia, sicque illotis, ut aiunt, manibus studia aggrediantur, in hoc libello, in publicis praelectionibus vberius explicanda, ea tradere decreui. Sistet is in tribus sectionibus summa capita, ad quae iuxta §. 4. redeunt ea, quae praecognita eruditionis generalia continere debent.

SECTIO I.

DE

**ERUDITIONIS NATURA ET
INDOLE.**

§. 7.

Ad cognoscendum eruditionis naturam et indolem necesse est 1) quaedam de veritatibus, quae eruditionem constituunt, praemitti; 2) ipsam eruditionis notionem distincte explicari: quumque, quae de eruditionis subiecto, eruditis nimirum, scita necessaria sunt, etiam eo spectent, ut eruditionis natura et indoles penitus perspiciatur, 3) de iis quaedam addi. Hinc, quae in hac sectione pertractanda sunt, iterum ad tria redeunt capita, in tribus qui sequuntur titulis euoluenda.

A 2

TIT.

TIT. I.

DE VERITATIBVS ERVDITIONEM
CONSTITVENTIBVS.

§. 8.

Veritas triplex est 1) *Metaphysica* si ens habet essentiam sibi debitam; 2) *Moralis* seu *Ethica* si adest conuenientia verborum cum cogitationibus nostris; 3) *Logica* quae est consensus iudicii nostri cum obiecto. De logica hic loquor.

§. 9.

Logicae veritates sunt vel tales quae immediate in sensus incurrunt, vel tales non sunt. In priori casu appellantur *vulgares*, in posteriori casu vero *non vulgares*.

§. 10.

Non vulgares veritates, de quibus hic tantum loquor, diuiduntur I) in *singulares* et *uniuersales* seu *dogmata*. *Singulares* dicuntur, si de indiuiduo quodam indiuidua lia praedicantur. *Uniuersalium* nomine vero omnes reliquae veritates veniunt.

§. 11.

Ex his ipsis notionibus fluit 1) *omnes veritates, quarum subiectum est genus vel species, esse uniuersales*. 2) *Veritatum uniuersalium utilita-*

litatem, maiorem esse utilitate veritatum singularium.

§. 12.

Veritatum vniuersalium vel ea est indoles, vt in rerum natura et essentia rationem habeant sufficientem, tumque dicuntur *naturales*; vel ea, vt in voluntate entis rationalis rationem sufficientem habeant, tumque dicuntur *positiuæ*. Quæ vel *diuinæ*, vel *humanæ* sunt, prout vel in Dei, vel in hominis voluntate rationem sufficientem habent.

§. 13.

Rationes veritatum vniuersalium duplicis generis sunt. Licet enim ex omni veritatum ratione intelligi possit, cur veritas potius talis sit, quam non, nonnullæ rationes tamen ita comparatæ sunt, vt ex iis simul intelligi possit, ita non esse contradictionem inuoluere, nonnullæ vero ita comparatæ non sunt. In priori casu rationes dicuntur *necessariæ*; in posteriori vero *arbitrariæ*.

§. 14.

Veritates naturales et positiuæ sunt, prout ex ipsis definitionibus patet, in multiplici differentia. Potiores hic recensere placet. 1) *Veritates naturales sunt æternæ et*

immutabiles, positivae vero non. 2) Omnes veritates naturales habent rationes necessarias, ex positivis vero aliae necessarias, aliae vero non nisi arbitrarias rationes habent. 3) Veritates naturales probantur ex suis rationibus, non vero positivae, licet habeant rationem necessariam.

§. 15.

Haecenus de prima veritatum non vulgari diuisione actum, sequitur nunc secunda. Sunt enim II) veritates non vulgares vel pragmaticae, vel non. *Pragmaticae* appellantur, si praestant usum in dirigendis hominum actionibus. In casu opposito tales non sunt. *Pragmaticae* veritates vero, vel tales sunt quae praestant usum in dirigendis hominum actionibus alias veritates respicientibus, vel non. In priori casu dicuntur *foecundae*, in posteriori *injoecundae*. *Foecundae* veritates, si in eo praestant usum in dirigendis hominum actionibus alias veritates respicientibus, quod ex iis appareat, quo cogitationes dirigendae sint, ut reperiatur quod quaeritur, dicuntur *notiones directrices*; si vero in eo usus, quem praestant in dirigendis hominum actionibus veritates alias respicientibus, consistit, quod principia contineant ex quibus aliae fluunt, *foecundae in specie sic dictae* appellantur.

L. B.

L. B. DE WOLFF *de notionibus directricibus*
 in Hor. subf. A. 1729. Trim. Vern. n. 4.

§. 16.

Hinc fluit 1) *veritatum non pragmaticarum*
notitiam esse inuilem. 2) *Inter pragmaticas foe-*
cundarum notitiam maiorem praestare utilitatem
quam infoecundarum.

§. 17.

Tandem III) *veritates non vulgares sunt*
vel tales quae in connexionem redactae et
per distinctas notiones explicatae existant,
vel non. In priori casu *veritates in formam*
artis redactae dicuntur. In posteriori vero
in formam artis nondum redactae appellantur.

§. 18.

Veritates non vulgares connecti variis
modis fieri potest. Aut enim *connexio in*
eo consistit, quod veritates quae ad idem
subiectum spectant, in eundem locum sint
congestae, nulla habita ratione, quomodo
cognitio vnius a cognitione alterius depen-
deat, tumque dicuntur secundum ordinem
scholae connexae. Aut *connexio in eo con-*
sistit, quod praemissae sint, quae sequen-
tibus intelligendis inferunt, nulla habita
ratione an ad idem subiectum spectent,
vel non, tumque dicuntur secundum ordinem
naturalem connexae. Aut *utrumque conne-*

Etendi modus, quatenus possibile est, simul obseruatus, tumque dicuntur secundum *ordinem mixtum* connexae.

§. 19.

Hinc sequitur veritates in formam artis redactas triplicis generis esse, prout vel secundum ordinem *scholae*, vel secundum ordinem *naturalem*, vel secundum ordinem *mixtum* in connexionem redactae sunt.

§. 20.

Si veritates, quae secundum ordinem naturalem in artis formam redactae sunt, ex rationibus necessariis per concatenata ratiocinia deducuntur, *systematice* in formam artis redactas eas appello. Si vero ita non sunt inter se connexae, *non systematice* in formam artis redactas eas dico.

§. 21.

Ex dictis fluit 1) *omnes veritates, siue sint singulares siue vniuersales, in formam artis redigi posse, et quidem tam secundum ordinem scholae, quam naturalem et mixtum.* 2) *Non nisi veritates vniuersales, si sunt naturales, systematice in formam artis redigi posse.* 3) *Veritates vniuersales, quae positiuae sunt, vero, eatenus quidem, quatenus habent rationes necessarias, systematice in formam artis redigi posse, non autem quatenus habent rationes arbitrarias.*

§. 22.

§. 22.

Complexus veritatum vniuersalium systematice in formam artis redactarum, dicitur *systema*. Hinc sequitur *veritates singulares in systema redigi non posse*. *Vniuersales vero, quae naturales sunt, in systema redigi posse, quum quae positiuae sunt, non simpliciter in systema redigi possint*. Vnde *systema veritatum positiuarum potius analogum systematis, seu systema imperfectum, quam systema veri nominis est.* (§. 21.).

§. 23.

Sufficiant haec, pro instituti ratione, de veritatis notione eiusque speciebus. Restant adhuc quaedam de veritatum cognitione monenda, quae redeunt ad cognitionis veritatum fontes, media et species.

§. 24.

Fontes cognitionis veritatum sc. logicarum de quibus, prout dictum, semper loquor, sunt id ex quo veritatem cognoscimus.

§. 25.

Sunt itaque veritatum singularium fontes testimonia fide digna et experientia propria. Veritatum vniuersalium vero, quae naturales sunt, fons vnicus est rerum natura et essentia, cum e-
contra positiuarum fons sit voluntas entis rationalis, ex reuelatione eam continente haurienda.

Notandum tamen 1) *voluntatem entis rationalis*

nalis esse vel expressam, vel tacitam, ut sic ipsum silentium nonnunquam fons veritatis positivae esse possit, veluti silentium scripturae sacrae seu legum positivarum. De quo silentio notandum in genere: quoties silet ens rationale, toties tacite vult, quod fluit ex rerum natura & essentia, modo reuera sileat. Vnde notandum 2.) non semper in defectu verborum expressorum adesse silentium, quum tum adhuc analogia et argumenta locum habeant. Ast de his pluribus in logica positiva, quam meditamur, agendum.

§. 26.

Media cognoscendi veritatem sunt id per quod veritatem cognoscimus.

§. 27.

Sunt itaque usus organorum sensoriorum et rectae rationis media cognoscendi veritatem.

§. 28.

Species cognitionis veritatum sunt cognitio historica, si veritatem nude cognoscimus, et philosophica, si veritatem cognoscimus vna cum eius ratione.

§. 29.

Cognitio veritatis historica quidem nullos habet gradus, ast philosophica gradus, qui oriuntur ex rationis proximae veritatis analysi, admittit. Est enim quaelibet veritas vna, ast ratio-

rationes veritatis dantur plures, veluti rationis proxima ratio remota et ita porro.

TIT. II.

DE GENUINA ERUDITIONIS
NOTIONE.

§. 30.

Si in re vlla, sane in eruditionis conceptu formando, inter se dissentiunt eruditi. Potior ratio huius dissensus est, varia acceptio huius vocis. Vnde potiores acceptiones praemittendae, antequam ipsa notio formari possit.

§. 31.

Sumitur vero eruditionis vox vel obiective seu systematice, vel subiective seu habitualiter. Si *obiective* sumitur, consideratur tanquam aliquid quod extra hominem existit. Si vero *subiective* accipitur, consideratur tanquam qualitas animae humanae.

§. 32.

Eruditio subiective sumta iterum vel in *abstracto*, vel in *concreto* consideratur: prout vel ad certum individuum humanum refertur, vel non.

§. 33.

§. 33.

Si itaque *eruditio obiectiue* sumitur est complexus veritatum logicarum, haud vulgarium, in formam artis redactarum. Si vero *subiectiue* sumitur et quidem *in abstracto*, est notitia veritatum logicarum haud vulgarium, in formam artis redactarum.

§. 34.

Ad cognata eruditionis pertinet *ars*, quae est habitus determinandi actum entis alicuius. *Theoria artis* vero est complexus veritatum vniuersalium in formam artis redactarum, quae continent regulas secundum quas actus entis alicuius determinandus. *Theoriae artis* opponitur *praxis artis*, quae est ipsa determinatio actus entis.

§. 35.

Eruditio obiectiue sumpta dicitur *practica*, quatenus veritates eam constituentes concernunt determinationem actus entis; quatenus non, dicitur *theoretica*.

§. 36.

Eruditio et ars differunt omnino inter se, ita vt nulla eruditionis pars sit ars ipsa. Ast tota eruditio practica est theoria artium, omnesque artium theoriae pertinent ad eruditionem, modo non contineant veritates vulgares. Eruditio enim non est habitus, licet etiam subiectiue summa-

sumatur. Reliqua propositionis membra ex ipsis definitionibus per se fluunt.

§. 37.

Hinc fluit 1) si quaedam eruditionis partes appellantur artes, sub artis voce potius theoriam artis, quam ipsam artem intelligendam esse, et tum omnes eruditionis partes quae pertinent ad eruditionem practicam, artes appellari posse. 2) Distinctionem inter artes et scientias (Künste und Wissenschaften) non nisi in eo sensu admittendam esse, quo per scientias intelliguntur eruditionis partes, sub artium nomine vero ipsae artes, non artium theoriae, veniunt, quippe quae scientiae sunt. 3) Controversias, an haec vel illa eruditionis pars, veluti Medicina, ad scientias, an vero ad artes referri debeat, redire ad logomachiam.

§. 38.

Licet adsint veritates non vulgares, licet sint homines qui earum notitia instructi sunt, inde nondum sequitur adesse et existere eruditionem. Requiruntur enim ad eruditionem veritates in formam artis redactae (§. 33.).

§. 39.

Si itaque origo eruditionis inuestiganda non sufficit hoc vel illo tempore vixisse homines cognitione veritatum non vulgarium instructos, sed potius eo despiciendum an veritates, quarum notitia

titia instructi fuerunt, in formam artis iam fuerint redactae.

TIT. III.

DE ERVDITIS EORVMQVE SPECIEBVS.

§. 40.

Eruditus dicitur, qui callet eruditionem.

§. 41.

Ex eruditi notionem fluit eruditum 1) scire veritates non vulgares; 2) in connexionem; 3) earumque distinctas habere notiones necesse esse (§. 33. 17.).

§. 42.

Hinc porro sequitur 1) qui neque scripto, neque sermone, cum aliis animi sui sensa communicare potest, cum non esse eruditum et commune dicitur: er ist wohl gelehrt. aber er kans nicht von sich geben esse falsum. 2) Eum qui dono proponendi destituitur non statim pro rudi et imperito habendum esse. 3) Non quemlibet, qui prodigus verborum garrit de rebus ad eruditionem pertinentibus, statim pro erudito esse habendum.

V. C. BAVMEISTER de eruditis qui animi sui sensa exprimere nesciunt, von Gelehrten so es nicht können von sich geben. In
Exer-

Exercitationibus *Eius* academicis & scho-
lasticis p. 1. seqq.

§. 43.

Pro diuersitate partium eruditionis quas
callent, eruditi vel tales sunt qui non
nisi vnā principalem eruditionis par-
tem, vel tales qui varias principales erudi-
tionis partes callent. Posteriores dicuntur
Polyhistores. Prioris generis eruditi sunt,
pro diuersitate principalium eruditionis
partium, *Theologi*, *Icxi*, *Medici*, *Historici*, *Phi-
losophi*, *Mathematici*, *Philologi*.

§. 44.

Pro diuersitate speciei cognitionis qua
imbuti, sunt eruditi vel *empirici*, qui histo-
rica, vel *rationales*, qui philosophica cog-
nitione veritatum non vulgarium, in formam
artis redactarum, cognitione imbuti.

§. 45.

Hinc 1) *eruditi empirici ea quae cognoscunt
memoria saltem comprehendunt, rationales ve-
ro intellectu.* 2) *Rationales eruditi prae empiri-
cis praecedentiam merentur.*

V. C. BAVMEISTER Pr. de eruditis qui me-
moriā quam iudicium diligentius colunt
von den Gedächtnißgelchrten.

§. 46.

Pro diuersitate vitae generis quod se-
quun-

quantur eruditi, vel tales sunt qui eruditione sua aliis inferuiunt, vel tales qui in otio litterario viuunt. Priores vel tales sunt qui docent, quales sunt *Professores*, *Concionatores*, *Didascali*, et communi nomine appellantur *Eruditi theoretici*: vel tales, qui cognitionem quam habent ad casus obuios applicant, quales sunt *Iudices*, *Advocati*, *Medici*, *Consiliarii*, *Magistratus* et communi nomine *Eruditi practici* appellantur.

Dicatur von gelehrten Handlangern.

§. 47.

Impossibile est bonum eruditum theoreticum non esse bonum eruditum practicum, si discesseris ab habitu. Is enim demum bonus theoreticus appellandus est, qui ea scit quae ad praxin requiruntur. Habitus vero sine crebriori exercitio acquiri nequit.

§. 48.

Pro diuersitate modi quo vtuntur in veritatibus ab erroribus distinguendis, sunt eruditi vel *Sectatores*, qui in veritatibus ab erroribus distinguendis alterius iudicium sequuntur; vel *Eclectici*, qui in veritatibus ab erroribus distinguendis proprio vtuntur iudicio.

§. 49.

Ergo sectator aliquid pro vero aut falso habet

bet quoniam hic vel ille, quem ob sapientiam vel aetatem veneratur, id pro vero vel falso habet: eclecticus vero, quoniam probari potest verum esse, quod pro vero, falsum quod pro falso habet.

§. 50.

Si quis talis eruditus est, qui nihil gratis adsumit, sed omnia asserta sua demonstrat, eius sectatorem aliquem esse impossibile est. Qui enim eius asserta pro veris adsumit, is per demonstrationem vincitur.

Dicatur de quaestione: An dentur Wolfiani? pro diversa huius vocabuli acceptio-
ne, prout vel denotat sectatorem Wolfii, vel eruditum qui habitu adserta sua demonstrandi pollet.

§. 51.

Hinc fluit, cum qui omnes eruditi cuiusdam doctrinas tanquam veras adsumit easque defendit, esse eius sectatorem, non simpliciter verum esse.

§. 52.

Sunt etiam eruditi pro veritatum quarum cognitione instructi sunt differentia vel Eruditi pragmatici (brauchbare Gelehrte) vel non: prout vel veritatum pragmaticarum, vel veritatum non pragmaticarum cognitione imbuti sunt.

B

§. 53.

§. 53.

Tandem etiam eruditi diuiduntur in *eruditos primi ordinis* seu *Inuectores*, qui habitu veritates adhuc larentes inueniendi pol-
lent, et *eruditos secundi ordinis*, qui illo non
pollent.

§. 54.

*Cuiuscunque generis eruditi, sicque non Physici
et Mathematici tantum, sed et Theologi, Icti, alii-
que possunt esse inuectores. Nulla eruditionis
pars enim ita exculta est vt nouis veritati-
bus locupletari nequeat.*

Perill. L. B. de CRAMER Or. de Icto in-
uettore Marb. 173

§. 55.

*Licet eruditi nullam constituent rempublicam,
sicque questio de forma eius sit otiosa, simula-
crum reipublicae tamen non deest. Vi defini-
tionis reipublicae.*

Perill. ab Engelbrecht Or. de nullo inter eru-
ditos et sigillatim Ictos imperio. Gryphis-
waldiae 1737.

SECTIO II.

DE

PARTIBVS ERVDITIONIS.

§. 56.

Complexus veritarum logicarum haud
vulgarium in formam artis redacta-
rum

rum, quae sub vno genere, vel vna specie comprehendi possunt, dicitur *pars eruditionis*. Quaelibet eruditionis pars vero *disciplina* appellatur.

§. 57.

Diuisio eruditionis in partes seu disciplinas variis modis possibilis est, et ipsi eruditi disciplinas mox hoc, mox alio modo constituunt, pro diuersitate acceptionis huius vocis et diuidendi fundamenti.

§. 58.

Non solum vero diuisio eruditionis in partes variis modis possibilis est, sed et dantur possibiles eruditionis partes, quae nondum existunt. Hinc et inde oritur diuersitas in constituendis eruditionis partibus, quod alii non nisi earum partium eruditionis rationem habeant, quae iam actu existunt, alii vero et eas, quae concipi possunt, licet nondum existant, determinent.

§. 59.

Antequam itaque ipsae eruditionis partes definiendae praenotandum 1) eruditionem hic sumi obiectiue. 2) In determinandis partibus eam veritatum non vulgarium differentiam, quod aliae sint sin-

gulares, aliae vniuersales seu dogmata pro fundamento adsumi. 3) Non nisi de iis partibus eruditionis, quae iam existunt, me hic sollicitum esse.

§. 60.

His praesuppositis ex mea sententia tota eruditio duabus constat partibus, *Historia* nimirum et *Eruditione dogmatica*, de qua utraque nunc agendum.

MEMBRVM I.

DE

HISTORIA EIVSQVE
PARTIBVS.

§. 61.

Historia in sensu latiori sumta est pars eruditionis, quae continet veritates singulares.

§. 62.

Singulares veritates in eo differunt quod aliae concernant entis factum, aliae entis statum. Hinc ex mea sententia historia iterum in duas abit partes, *Historiam* nimirum in stricto sensu sumtam et *Notitiam status entis*.

TIT.

TIT. I.
DE HISTORIA IN STRICTO SENSU
SUMTA.

§. 63.

Historia in sensu stricto sumta est pars historiae in sensu latiori sumtae, quae continet veritates de factis entis. Est vero factum omnis actio agentis, qua aliquid extra se existentiae dat.

§. 64.

Licet facta differant pro entium agentium diuersitate, sicque alia sint Dei, alia hominum, alia brutorum &c. facta, hic tamen non nisi hominum facta attendenda sunt, quum quoad reliquorum facta non existent veritates in formam artis redactae. Hominum facta vero, quatenus veritates de iis in formam artis redactae sunt, aut leges concernunt, aut non. Hinc oritur historiae in sensu stricto sumtae diuisio in *historiam iuris* et *historiam in sensu strictissimo sumtam*.

§. 65.

Quum leges differant pro diuersitate auctorum, hincque vel diuinae, vel humanae sint, haecque iterum pro hominum, qui earum auctores sunt, diuersitate differant: facile patet, *historiam iuris* abire in

historiam *iuris diuini et humani*, humanique iuris historiam esse historiam *iuris Romani, Germanici, Gallici &c.*

§. 66.

Historia in sensu strictissimo sumpta verfatur circa facta quae leges non concernunt. Haec, quatenus veritates de iis in formam artis iam redactae sunt, vel religionem, vel rempublicam, vel eruditionem ipsam, vel artes ipsas concernentia facta sunt. Historiae in sensu strictissimo sumptae partes itaque sunt historia *ecclesiastica, ciuilibis seu politica, eruditionis, artium.*

Dicatur de historia linguarum.

§. 67.

Quaelibet harum historiae partium diuidi potest in *uniuersalem* et *particularem*, prout aut omnes religiones, vel hanc seu illam; aut omnes respublicas, vel hanc seu illam; aut totam eruditionem, vel hanc seu illam eius partem; aut omnes artes, vel hanc seu illam, concernentia facta ponis.

§. 68.

Historia ecclesiastica particularis pro religionem diuersitate in historiam *ecclesiasticam christianam, iudaicam &c.*; Historia ciuilibis particularis pro rerumpublicarum diuersitate in *historiam Germanicam, Danicam, Gallicam &c.*; Historia eruditionis particularis

laris pro partium eruditionis diuersitate in historiam *Theologiae*, *Iurisprudentiae* &c. Historia artium particularis pro artium diuersitate in historiam *artis typographicae*, *pictoriae* &c. subdiuiditur.

Dicatur de biographia et bibliographia, quae ad partes historiae eruditionis proprie referri nequeunt, sed potius partes notitiae status entis sunt. Vid. §. 76.

TIT. II.

DE NOTITIA STATUS ENTIS.

§. 69.

Sub *notitiae status entis* nomine mihi venit pars historiae in sensu latiori sumtae, quae continet veritates de statu entis.

§. 70.

Veritates de statu entis quas notitia status entis sistit, aut concernunt statum qui olim fuit, aut qui adhuc est. Hinc oriuntur notitiae status entis summae partes, quae sunt *historia antiquaria* et *notitia status entis in specie sic dicta*.

§. 71.

Historia antiquaria abit in *sacram* et *profanam*, prout ens, cuius statum qui olim fuit veritates concernunt, est vel religio, vel non. Vtraque iterum admittit sub

partes diuersas, pro diuerso diuidendi fundamento, ex quo diuisio formatur, quibus iam immorari nolo.

§. 72.

Notitia status entis in specie sic dicta admittit infinitas partes, si possibilitium partium hic habenda esset ratio. Actu existentes partes vero redeunt ad *Notitiam rerumpublicarum*, *Notitiam corporum naturalium*, *Numismaticam*, *Heraldicam historicam*, *Litteraturam* et *Geographiam historicam*, prout vel respublicas, vel corpora naturalia, vel nummos, vel insignia, vel eruditos seu libros, vel globum terraqueum quoad diuisionem eius in partes, pro obiecto habent.

§. 73.

Notitia rerumpublicarum abit in *uniuersalem* et *particularum*, prout vel ad omnes respublicas extenditur, vel ad hanc seu illam restringitur. Hinc ad particularem notitiam rerumpublicarum notitia *Galliae Hispaniae*, *Germaniae* etc. pertinet. Ex his vltima, ob peculiarem germaniae structuram politicam, vel *imperialis* est, si Imperium R. G. vel *provincialis*, si singulas provincias Imp. R. G. pro obiecto habet.

Celeb. Dn. PAVLI Pr. von dem Begriff und den

denen Grentzen der Staatskenntniss.
Halle 1750.

§. 74.

Notitia corporum naturalium concernit vel corporum elementa, vel corpora ipsa, vel corporum certas affectiones. Oriuntur inde in primo casu *Historia elementorum corporum* seu *Cosmologia historica*; in secundo *Historia naturalis*; in tertio vero, pro diuersitate affectionum, variae eruditionis et speciatim notitiae corporum naturalium partes, scilicet, si affectio est structura corporis, praesertim humani, *Anatomia*; si est ortus eius ex alio per generationem, *Genealogia*.

§. 75.

Historia naturalis triplex est, pro triplici corporum naturalium differentia. Sunt vero vel talia quae motu interno et sensatione destituta, quae *Fossilia*; vel talia quae motu interno praedita, sensatione vero destituta, quae *Plantae*; vel talia quae motu interno et sensatione praedita, quae *Animalia* dicuntur. Hinc *historia naturalis* subdiuiditur in *Historiam* seu *Notitiam Fossilium*, *Plantarum* et *Animalium*.

Dicatur de Botanica.

§. 76.

Litteratura sub se continet tanquam partes *notitiam eruditorum* s. *notitiam biographicam* s. *biographiam*, et *notitiam librorum* s. *notitiam bibliographicam* s. *bibliographiam* prout vel eruditos, vel libros concernit. Inde patet historiam litterariam late sumtam, pro complexu omnium veritatum singularium eruditionem concernentium, tres partes sub se continere, historiam eruditionis, quae est pars historiae in sensu strictissimo sumtae (§. 68.) et litteraturae duas partes, *biographiam* nimirum et *bibliographiam*.

MEMBRVM II.

DE

ERVDITIONE DOGMATICA
EIVSQVE PARTIBVS.

§. 77.

Absoluta historia progredior ad eruditionem dogmaticam. Est vero *eruditio dogmatica* pars eruditionis, quae continet veritates vniuersales seu dogmata.

§. 78.

Tota eruditio dogmatica, licet satis ampla sit, ad duas redit partes, *Philosophiam* nimirum *in sensu latiori sic dictam*, et *Eruditionem positiuam*.

CA-

CAPVT I.
DE PHILOSOPHIA IN SENSU LATIORI
SVMTA.

§. 79.

Philosophia in sensu latiori sic dicta est pars eruditionis dogmaticae, quae continet veritates naturales.

§. 80.

Haec abit in duas partes, *Mathesin* scilicet et *Philosophiam strictè sic dictam*.

TIT. I.

DE MATHESI.

§. 81.

Inter veritates vniuersales naturales sunt quae concernunt modum inueniendorum quantitatem. Inde oritur pars philosophiae in sensu latiori sic dictae, quae continet veritates de modo inueniendorum quantitatem *Mathesis* dicta.

§. 82.

Hinc fluit 1) *veritates de quantitate huius vel illius rei, vt et 2) de ipsius quantitatis natura et indole ad mathesin referri non posse. Sed potius 3) mathesin sistere regulas metiendi.*

§. 83.

Matheseos partes sunt mathesis vniuersalis

falis et mathesis specialis. *Vniuersalis* mathesis continet tales veritates de modo inveniendi quantitatem rerum, quae omnibus quantitatis speciebus communes sunt. *Specialis* mathesis vero tales, quae huic vel illi speciei propriae sunt.

§. 84.

Mathesis specialis itaque vel versatur circa quantitatem virtutis seu moralem, quo nomine venit quantitas rerum immaterialium, vel circa quantitatem molis seu physicam, quae est quantitas rerum materialium. Inde oritur eius diuisio in *Mathesin* moralem seu *Dynamicam*, et *Mathesin* physicam, quae secundum excellentiam mathesis dicitur.

§. 85.

Mathesis physica, quatenus continet veritates quae quantitatem puram concernunt, dicitur *mathesis pura*. Quatenus vero tales veritates continet, quae concernunt impuram quantitatem, *mathesis applicata* appellatur. Dicitur autem quantitas *pura* vel *abstracta*, si consideratur per se, id est, mente a rebus abstracta, quum *impura* vel *concreta* appelletur, si consideratur pro ut rebus inexistit.

§. 86.

§. 86.

Pura mathesis versatur vel circa quantitatem discontinuam, eam scilicet quae rebus inest nulla habita extensionis ratione, vel circa quantitatem continuam, id est, eam quae inest extensioni. In priori casu dicitur *Arithmetica in sensu latiori sumta*: in posteriori vero *Geometria*.

§. 87.

Licet vulgo tres partes matheseos purae constitui soleant, bisque recensitis partibus Trigonometria addi, rectius tamen non nisi duae, arithmetica et geometria, admittuntur. Trigonometria enim docet ex tribus cognitis trianguli partibus incognitas inuestigandi.

§. 88.

Arithmetices in sensu latiori sumtae partes sunt Arithmetica stricte sic dicta et Algebra. Veritates mathematicae enim quantitatem discontinuam concernentes, aut versantur circa quantitatem discontinuam determinatam, aut circa quantitatem discontinuam indeterminatam. Priores *Arithmetica stricte sic dictam*, posteriores *Algebra* constituunt.

§. 89.

Matheseos applicatae partes oriuntur ex singulari doctrinarum matheseos purae applica-

plicatione ad certa obiecta. Hincque multo plures concipi possunt mathefeos applicatae partes, quam actu existunt. Quae haectenus excultrae sunt, originem traxerunt ex applicatione doctrinarum mathefeos purae ad 1) vim motricem corporum, vnde, quoad corpora solida eorumque motum naturalem, *Statica*, artificiosum, *Mechanica*: quoad corpora fluida, praecise elastica s. aërem *Aerometria*, non elastica, extra fluxum constituta, *Hydrostatica*, in fluxu constituta, *Hydraulica*. 2) Lumen et colores, vnde, quoad visionem directam, id est, quam efficit radius directus, in genere *Optica*, in specie apparentem in oculo ad datam distantiam et datam altitudinem, et delineationem obiecti in tabula ita factam, vt eam exprimat, *Perspectiua*: quoad visionem reflexam, id est, quam efficit radius reflexus a speculo, *Catoptrica*: quoad visionem refractam, id est, quae fit per radios refractos, *Dioptrica*. 3) Ignem, festiuum tamquam bellicum, *Pyrotechnia* seu *Artilleria*. 4) Aedificia, ciuilia, vnde *Architectura ciuilis*, militaria seu munimenta, vnde *Architectura militaris*. 5) Tempus, in genere, vnde *Chronologia*; in specie quoad modum illud metiendi per horologia solaria, vnde *Gnomonica*.

nica. 6) Corpora mundi totalia, et quidem tellurem, vnde *Geographia mathematica*: extra tellurem posita, vnde *Astronomia*.

V. c. Io. Nic. FROBESII *historica et dogmatica in matheſu introductio*. Helmſt. MDCCL.

Dicatur de Matheſi forenſi.

TIT. II.

DE PHILOSOPHIA IN SPECIE SIC
DICTA.

§. 90.

Philosophiae in sensu latiori sumtae altera pars est *Philosophia in specie sic dicta*, quae est pars philosophiae in sensu latiori, quae continet veritates naturales modum inveniendi rerum quantitatem non concernentes.

§. 91.

Philosophari dicitur, qui inquit in rationes possibilem.

§. 92.

Licet de omnibus rebus et in omnibus eruditionis partibus philosophari possint et debeant eruditi, tota eruditio tamen non est philosophia. Inde enim non sequitur omnes veritates esse naturales, quum etiam de positiuis veritatibus philosophari possimus.

§. 93.

§. 93.

Philosophiae partes sunt philosophia *theoretica* et *practica*; quarum illam veritates directionem actionum humanarum non concernentes, hanc, eam concernentes, constituunt.

§. 94.

Theoretica philosophia duabus constat partibus, quae sunt *Metaphysica* et *Physica*. Prior pars continet veritates de ente et mundo in genere, vt et de rebus immaterialibus, Posterior pars vero veritates de rebus materialibus sistit.

§. 95.

Metaphysicae partes sunt *Ontologia*, quae continet veritates de ente in genere; *Cosmologia transcendentalis* quae continet veritates de mundo in genere; *Pneumatologia* quae continet veritates de rebus immaterialibus, figillatim de anima humana, vnde *Psychologia*, de Deo, vnde *Theologia naturalis*.

§. 96.

Veritates ad physicam pertinentes, vel generatim circa corporum naturalium naturam et indolem versantur, vel speciatim circa hoc vel illud corpora naturalia concernens. Inde oritur in casu primo *Physica*

sica in specie sic dicta, quae in *experimentalem* et *dogmaticam* physicam abit, prout veritates vel per experimenta stabiliuntur, vel non. In posteriori casu vero variae partes oriuntur, veluti si veritates concernunt fines rerum naturalium, *Teleologia*; si corporum naturalium dissolutionem et coniunctionem, *Chymia* seu *Chemia*; si corporis humani sanitatem, quoad eius conferuationem et restitutionem, *Medicina*.

§. 97.

Ex his partibus physices praefertim medicina varias admittit subpartes, quae in praecognitis medicinae specialibus ulterius eoluendae sunt. Vnde hic tantum notandum principales medicinae partes esse *Chirurgiam* et *Medicinam in specie sic dictam*, prout medicina circa sanitatem corporis humani, vel quoad partes eius externas, vel quoad internas versatur. Medicinae in specie sic dictae partes principaliores vero sunt *Hygienae* et *Therapeuticae*, quarum illa circa sanitatis praesentis conferuationem, haec circa amissae restitutionem versatur.

Dicatur de medicina forensi.

§. 98

Haecenus de philosophia theoretica, sequitur practica. Veritates actionum hu-

C

mana-

manarum; directionem concernentes, quas philosophia practica sistit (§. 93.), vel eas concernunt quoad facultatem cognoscitiuam, vel quoad facultatem appetitiuam. Posteriores *philosophiam practicam in specie sic dictam* constituunt. Priorres eas concernunt, vel quoad facultatem cognoscitiuam superiorem, quae *Logicam* constituunt, vel quoad facultatem cognoscitiuam inferiorem. Inter has dantur generalissimae veritates, quum aliae magis speciales sint. Priorum complexus constituit *Aestheticam*; posteriorum vero eas scientias, quae ad *litteras elegantiores* referri solent, veluti *Orationem* seu *Rhetoricam*, *Artem poëticam* &c.

§. 99.

Philosophia practica in specie sic dicta in *uniuersalem* et *particularem* subdiuiditur, quarum illam generalissimae veritates de directione actionum humanarum quoad facultatem appetitiuam, hanc magis speciales veritates huius generis constituunt.

§. 100.

Philosophia practica particularis partim tales veritates continet, quae concernunt directionem actionum humanarum determinando quae praecipiantur, quae prohibeantur, quae permittantur, seu, quod idem est,

est,

est, quae iura et obligationes concernunt, quae constituunt *urisprudenciam naturalem*: partim tales, quae modum efficiendi, vt actiones iuribus et obligationibus conformiter dirigantur, concernunt, et quidem in genere, quae *Philosophiam moralem in sensu latiori sumtam* constituunt, cuius partes sunt, quoad homines extra societates viuentes, *Philosophia moralis strictè sic dicta* seu *Ethica*; quoad homines in societatibus simplicibus viuentes, *Oeconomica*; quoad homines in societate ciuili seu republica viuentes, *Politica*. Quodsi vero a reliquis veritatibus ad philosophiam moralem in sensu latiori sumtam pertinentibus 1) separantur eae, quae in specie modum efficiendi vt quis opibus per acquisitionem instructus fiat et per prudentem administrationem maneat, concernunt, et 2) adiciuntur eae, quae concernunt modum efficiendi vt res adsint, per quarum acquisitionem et conseruationem efficiendum aliquem opibus instructum fieri et manere, tumque hae veritates vtriusque generis separatim in formam artis rediguntur, inde oritur noua eruditionis pars quae *Oeconomia* dicitur. Est itaque *Oeconomia* pars philosophiae practicae

particularis, quae continet veritates de modo efficiendi vt quis opibus instructus sit. Ad id enim, vt quis opibus instructus sit, requiritur res adesse quae eo faciunt, easque acquiri et conseruari. Oeconomia partes vero sunt *Oeconomia priuata* et *publica* seu *cameralis*, prout veritates, quas oeconomia continet, respiciunt vel hominem in singulari, vel rempublicam.

ANASTASII SINCERI *Proiect der Oeconomie in Form einer Wissenschaft.* Frankfurt und Leipzig 1716.

CAPVT II.

DE

ERVDITIONE POSITIVA.

§. 101.

Absoluta prima parte eruditionis dogmaticae, philosophia nimirum, progredior ad secundam eius partem *eruditionem positiuam*, quae est pars eruditionis dogmaticae, quae continet veritates positivas.

§. 102.

Partes eius sunt *Philologia*, *Ars beralica*, *Ars diplomatica*, *Theologia reuelata* et *Iuris prudentia positiua*, de quibus nunc agendum.

TIT.

TIT. I.

DE PHILOGIA, ARTE HERALDICA
ET DIPLOMATICA.

§. 103.

Philologiae vocabulum, si in eo sensu sumitur, quo denotat complexum omnium veritatum quae versantur circa linguam et sermonem, siue sint singulares, siue vniuersales, haecque vel naturales, vel positivae, ambitu suo varias complectitur disciplinas quae ad eruditionem positivam referri nequeunt, veluti Rhetoricam et Poëricam, quae ad philosophiam (§. 98.), et historiam tamquam notitiam linguarum, quae ad historiam (§. 66) pertinent. Quae cum ita sint, me hunc philologiae conceptum admittere non posse, ex antecedentibus per se patet.

§. 104.

Est itaque *Philologiae* conceptus potius ita formandus, quod sit pars eruditionis positivae, quae continet veritates linguas et orationem concernentes.

§. 105.

Veritates linguas et orationem concernentes, quae vniuersales sunt et positivae, quaeque in formam artis redactae iam existant,

stant, sicque ad philologiam referri possint, non dantur, praeter veritates quae linguam quandam a certo populo, pro exprimendis ipsius cogitationibus, inuentam, pro obiecto habent, vel ita, vt determinent legitimum eius vsum, si in ea lingua cogitationes nostras exprimere volumus, vnde *Grammatica*: vel ita, vt determinent media quibus vtendum, si sensus sermonis literalis inuestigandus, tam si de falsa lectione suscipio adest, quam non, vnde *Ars criti-*

Christ. Frid. AERMANN Idea philologiae et studii philologici adumbrata. Lips.

§. 106.

Praeter philologiae conceptum, et artis heraldicae tam quam diplomaticae conceptus hic formandus. Licet vero nonnulli, quod attinet artem heraldicam, conceptum eius ita extendant vt ad eam omnes veritates insignia concernentes et quod attinet artem diplomaticam ita, vt ad eam omnes veritates diplomata concernentes, referre soleant, hi conceptus tamen prout ite um ex antecedentibus patet, hic admitti nequeunt. Est itaque porius mihi *Ars heraldica* pars eruditionis positivae, quae continet veritates de modo insignia construendi et resoluendi. *Ars diploma-*

plomatica vero pars eruditionis positiuæ, quæ continet veritates de modo diplomata vera a falsis distinguendi.

Mart. SCHMEITZEL Diss. *de natura et indole artis heraldicæ*. Jen. 1721. rec. Hælae 1740.

TIT. II.

DE THEOLOGIA REVELATA.

§. 107.

T*heologia reuelata* est pars eruditionis positiuæ, quæ continet veritates de iis quæ ex voluntate Dei hominibus reuelata ad salutem scitu factuque necessaria sunt.

§. 108.

Theologiae reuelatae tot sunt partes, quot sunt diuersæ religiones, si quidem veritates de iis, quæ ad salutem scitu factuque necessaria sunt, secundum mentem eorum, qui huic vel illi religioni addicti sunt, in formam artis redactæ existant. Inde oriuntur *Theologia iudaica, christiana &c.*

§. 109.

Quaelibet harum partium abit in eam partem, quæ continet veritates quæ circa ea quæ ad salutem scitu, et quæ circa ea quæ ad salutem factu necessaria sunt versatur, vel, quod idem est, quæ circa

credenda, et quae circa agenda versatur. Posterior pars *Theologia moralis* dicitur. Prior pars vero continet partim tales veritates de iis quae ad salutem scitu necessaria sunt, quae determinant thesin ipsam, vnde *Theologia dogmatica* seu *thetica*; partim tales, quae determinant quomodo errores oppositi refutandi sint, vnde *Theologia polemica*.

Dicatur de *theologia exegetica, homiletica, prophetica, typica, mystica, paracletica, pastorali, irenica, comparatiua, symbolica patristica, casuistica, foederali* &c. Ut et de diuisione theologiae in *archetypam* et *ectypam*, huiusque subdiuisione in *theologiam viatorum* et *comprehenforum*.

V. S. R. Io. Ern. SCHUBERTI *introducſio in theologiam reuelatam*. Ien. et Lips. 1755.

TIT. III.

DE IVRISPRVDENTIA POSITIVA.

§. IIO.

Agmen partium eruditionis claudit iurisprudentia positiva. Est vero *iurisprudentia positiva* pars eruditionis positivae, quae continet veritates de iuribus et obligationibus quae vel ex legislatoris voluntate in republica quadam, vel ex gentium voluntate inter eas obtinent.

Dica-

Dicatur de iuribus et obligationibus, quae ex voluntate priuatorum inter eos obtinent.

§. III.

Iurisprudentia positiua ex triplici fundamento triplici modo in partes diuidi potest et solet, nimirum, vel pro diuersitate fontium veritatum quas iurisprudentia positiua continet, vel pro diuersitate obiecti harum veritatum, vel pro diuersitate loci vbi obtinent.

§. III 2.

Si pro *fontium veritatum*, quas iurisprudentia positiua continet, diuersitate partes iurisprudentiae positiuae constituuntur, abit in eam partem quae continet veritates de iuribus et obligationibus quae ex legislatoris voluntate in republica quadam obtinent, et in eam, quae continet veritates quae ex gentium voluntate inter eas locum habent. Prior pars pro legislatorum diuersitate in *diuinam* et *humanam*, haecque in *Romanam*, *Germanicam*, *Canonicam* &c. subdividitur.

§. III 3.

Si partes iurisprudentiae positiuae constituuntur pro diuersitate *obiecti circa quod versantur* veritates de iuribus et obligationibus,

bus, illud sunt vel modus expediendi negotia iuridica, vel non. Hinc oritur in posteriori casu *iurisprudentia positiua theoretica*, in priori vero *practica*. Vtraque pars iterum varias admittit subpartes, quarum eolutio ad praecognita iurisprudentiae positiuae specialia remittenda.

§. 114.

Si tandem partes iurisprudentiae positiuae constituuntur pro diuersitate *loci ubi valent iura et obligationes*, quas concernunt veritates quae in iurisprudentia positiua traduntur, inde oritur iurisprudentiae positiuae diuisio in *iurisprudentiam positiuam Germanorum, Gallorum, Danorum &c.* prout ponis veritates de iuribus et obligationibus quae vel in Germania, vel in Gallia, vel in Dania &c. valent. Non sequitur enim iura et obligationes quae in Germania, Gallia, Dania &c. valent, ex legum germanicarum, gallicarum, danicarum &c. dispositione valere, sicque differunt inter se e. g. iurisprudentia germanica et iurisprudentia germanorum, nec haec diuisio coincidit cum diuisione supra §. 112. tradita. Quae de subdiuisione partium iurisprudentiae, quae ex hoc diuidendi fundamento oriun-

oriuntur, dicenda, iterum remitto ad praecognita iurisprudentiae positivae specialia.

SECTIO III.

DE

METHODO DOCENDI ET DISCENDI ERUDITIONEM.

§. 115.

Postquam de eruditionis natura et indole eiusque partibus actum, nunc sequitur tertium summum caput praecognitorum eruditionis generalium (§. 6. 4.), de methodo docendi et discendi eruditionem. Sunt hic 1) de methodo in genere quaedam praemittenda, tumque 2) de docendi et 3) de discendi methodo agendum.

MEMBRUM I.

DE

METHODO IN GENERE.

§. 116.

Methodus in genere est determinatus modus aliquid peragendi. In specie vero *methodus erudita* dicitur determinatus veritates, quas eruditio continet, tractandi modus.

§. 117.

§. 117.

Hinc fluit 1) non ordinem solum quo in tradendis veritatibus utimur, sed et modum veritates illustrandi et probandi pertinere ad methodum eruditam. 2) Methodum eruditam veritates ipsas non adficere, sed potius ab ea non nisi formalia dependere, ut sic veritates ipsae sint eadem, siue hac siue alia methodo pertractentur.

§. 118.

Perspicuitas est perfectio intellectus, qua distinctas notiones habemus. Profunditas est perfectio intellectus, qua notiones distinctas in alias simpliciores continuo resolvere nouimus. Soliditas est perfectio intellectus, qua asserta nostra connectere et firmis demonstrationibus corroborare nouimus.

§. 119.

Methodus diuiditur I) ab effectu in solidam quae ad perspicuitatem, profunditatem et soliditatem ducit, et superficiariam quae nec ad perspicuitatem, nec ad profunditatem, nec ad soliditatem ducit.

§. 120.

Hinc sequitur commune dicterium, methodum esse arbitrariam, verum quidem esse non nisi ipsarum veritatum respectu habito, in omni alio respectu vero falsissimum esse. (§. 117.).

§. 121.

§. 121.

Diuiditur methodus II) pro ipforum formalium diuersitate in *causalem* seu *ramificam*, *dichotomicam*, *eromaticam* aliasque species, inter quas eminet *methodus mathematica*, quae etiam appellatur *demonstratiua*, *scientifica*, *naturalis*, die strenge Lehrart, de qua ex instituto agendum.

Dicatur de methodo auditoribus commoda.

§. 122.

Demonstratio est probatio quae conuictionem operatur, estque vel *historica*, si per indubitata testimonia, vel *philosophica*, quae simpliciter demonstratio appellari solet, si per ratiocinia concatenata probatio fit.

§. 123.

Ergo 1) qui philosophatur non semper demonstrat, licet qui demonstrat per philosophicam demonstrationem semper philosophetur (§.91). 2) Deficiente ratione necessaria deficit demonstratio philosophica, quae, si talis adest, locum habet. (§.13.).

§. 124.

Methodus mathematica dicitur ea, secundum quam non admittuntur termini technici nisi accurate definiti, propositiones rite determinandae et demonstrandae, et ea

ea praemittenda sunt vnde cetera intelliguntur et demonstrantur.

§. 125.

Sola methodus mathematica ducit ad perspicuitatem, profunditatem et soliditatem. Perspicuitas et profunditas enim non nisi ex accuratis definitionibus, propositionibus rite determinatis et ordine tali, secundum quem praemittuntur vnde cetera intelliguntur, soliditas vero non nisi ex demonstrationibus, oriuntur.

§. 126.

Hinc sequitur 1) *methodum mathematicam ducere ad cognitionem philosophicam (§ 28.).* 2) *Eruditum qui methodo mathematica utitur esse eruditum rationalem (§. 44.) nec posse eum sectatorem esse (§. 49.).* 3) *Solam methodum mathematicam esse solidam methodum (§. 119.)* ficque *inter omnes methodos quae fuerunt, sunt et erunt optimam, nec probabile esse eam unquam in desuetudinem abire.*

Dicatur de methodo synthetica.

§. 127.

Nulla est disciplina quae respuit methodum mathematicam, sed potius applicatio eius in omnibus disciplinis est possibilis, nec ipsa historia excepta. Regulae huius methodi enim, quas

quas sistit definitio (§. 124.), in omnibus disciplinis locum habent.

§. 128.

Applicatio methodi mathematicae differt quidem pro disciplinarum diuersitate, ast non nisi quoad modum demonstrandi, ita ut in historia non nisi demonstrationes historicae adhiberi possint. In disciplinis ad eruditionem dogmaticam pertinentibus vero, si ad philosophiam in sensu latiori sic dictam spectant, semper philosophicae demonstrationes adhibendae sunt, quum in iis quae ad eruditionem positiuam pertinent, mox philosophicae, mox historicae demonstrationes adhibendae, prout veritates demonstrandae vel rationes necessarias, vel arbitrarias habent. Singulares veritates enim non nisi per testimonia indubitata probari possunt, et deficiente ratione necessaria deficit demonstratio philosophica, quae, si talis adest, locum habet. (§. 123.).

MEMBRVM II.

D E

METHODO DOCENDI ERVDI-
TIONEM.

§. 129.

Qui alterum ad veritatum incognitarum cognitionem perducere intendit, is alterum docere dicitur. §. 130.

§. 130.

Docentis est non nisi veritates pragmaticas, et inter eas praesertim foecundas, proponere et ita docere ut ii, quos docet, intelligant quae docet, et ad perspicuitatem, profunditatem et soliditatem perducantur. Per §. 16. et finem quem docens intendere debet.

§. 131.

Hinc fluit docentem 1) dono perspicuitatis instructum esse, 2) veritates quas proponit demonstrare, et in genere methodo mathematica uti debere (§. 125.).

§. 132.

Docens de nouis veritatibus inueniendis debet esse sollicitus, ut et curam habere, ut noua aliorum eruditorum inuenta sibi immotescant, eaque examinare et proponere debet. Haec enim faciunt ad scientiarum augmentum.

§. 133.

Docentes inidonei non sunt qui docendo discunt, modo requisitis docentis sint instructi. Tum enim perinde est, siue heri, siue nudius tertius, siue ante multos iam annos cognitionem veritarum quas proponit sibi acquisiuerit docens.

§. 134.

Docens tam per scripta quam viva voce docere potest. Quum vero alia obseruanda

da sint si per scripta, alia si viua voce docet, de vtroque docendi modo sigillatim agendum.

TIT. I.

DE METHODO DOCENDI PER SCRIPTA.

§. 135.

Methodus docendi per scripta differt pro diuersitate scriptorum, vnde de speciebus scriptorum quaedam praemittenda sunt, antequam ipsa docendi methodus explicatur.

§. 136.

Scripta differunt I) pro diuersitate finis scriptoris Ex hoc fundamento variae oriuntur species in sequentibus recensendae.

§. 137.

Differunt scripta II) pro diuersitate partium eruditionis, ad quas veritates, quas continent, pertinent. Ex quo fundamento oriuntur tot eorum species, quot sunt eruditionis partes, et alia *iuridica*, alia *historica* &c. appellantur,

§. 138.

Sunt porro III) scripta pro methodi diuersitate vel *scientifica*, vel *vulgaria*; prout vel methodo mathematica conscripta sunt, vel non.

D

§. 139.

§. 139.

His de scriptorum speciebus praemissis docentis per scripta officia explicanda sunt, pro diuersitate scriptorum §. 136 explicata. Quae tractatio non solum instruit scribentem de eo quod in scripto huius vel illius generis obseruare debet, sed et eo fini inferuit, vt quilibet iudicare possit, an et quatenus scribens officio suo satisfecerit.

§. 140.

Fontes seu collectiones fontium sunt scripta, quae continent fontes veritatum singularium, vel vniuersalium posituarum (§. 24).

§. 141.

Scripta quae fontium seu collectionis fontium nomine veniunt, fontes in lingua originaria, secundum authenticum exemplar accurate typis descriptos, et variantibus lectionibus annotatis exhibere debent. Vi definitionis et finis scriptorum huius generis.

§. 142.

Commentarius est scriptum, in quo alius scripti sensus determinatur, idque illustratur.

§. 143.

Commentarius ita conscribendus, vt 1) scriptum commentario illustrandum ei inferatur; 2) ad singula scripti commentario illustrandi loca, quae indigent illustratione, dirigatur; 3) eius quod obscurum et ambiguum verus sensus de-

terminetur; 4) sedulo caveatur ne alia admisceantur, quam quae ad illustrationem scripti commentario illustrandi faciunt. Vi definitionis et finis commentarii.

§. 144.

Lexica sunt scripta in quibus secundum ordinem alphabeticum termini aut explicantur tantum, aut simul ea, quae de re termino indigitata notanda sunt, recensentur. In priori casu dicuntur *verbalia*, in posteriori vero *realia*, quae vel *historica*, vel *dogmatica* sunt, prout ea quae de re termino indigitata recensentur, vel ad historiam, vel ad eruditionem dogmaticam spectant.

§. 145.

Lexicorum *verbalium* requisita, si *technicos terminos* continent, sunt quod *genuinas notiones terminorum*, per accuratas definitiones explicandas, exhibere, et ipsa scriptorum loca, ex quibus notiones genuinas esse probari potest, addi debeant. *Lexicorum verbalium*, quae tantum *vulgares terminos* exhibent, requisita vero sunt quod *genuinum eorum significatum*, per vocabula alterius linguae expressum, continere, et ipsa scriptorum loca, ex quibus significatum genuinum esse probari potest, addi debeant. Vi definitionis et finis scriptorum huius generis.

D. 2 §. 146.

§. 146.

Lexicorum realium tam historicorum quam dogmaticorum requisita sunt, sedulo praecauendum esse, ne 1) errores contineant; 2) inutilia admisceantur, cum potius eo desficiendum ut veritatibus pragmaticis et foecundis sint repleta; et quidem praesertim 3) iis quae memoria nostra facile excidunt. Vi definitionis et finis scriptorum huius generis.

§. 147.

Syntagma seu, ut alii loquuntur, systema est scriptum, in quo tota quaedam disciplina, tam quoad generales quam speciales veritates, pertractatur.

§. 148.

Quae quoad syntagmata obseruanda sunt redeunt ad sequentia summa capita: 1) Quodlibet syntagma continere debet praecognita specialia disciplinae in eo pertractandae et tractationem ipsam. 2) Praecognita continere debent ea capita, ad quae iuxta superiora redeunt omnia quae in praecognitis specialibus euoluenda sunt. 3) Tractatio ipsa, quoad a) veritates ipsas, omnes pragmaticas ad disciplinam explicandam pertinentes sistere debet; b) ordinem, secundum naturalem, qui est chronologicus in disciplinis ad historiam in specie sic dictam pertinentibus, secundum mixtum vero in reliquis disciplinis singulae doctrinae se inuicem subsequi debent, hincque

que in priori casu in epochas, in posteriori vero in tomos, membra, sectiones, capita &c. tractatio dividenda. 4) Termini technici accurate definiendi sunt et propositiones determinandae et demonstrandae sunt, quem in suam in disciplinis quas historia in specie sic dicta ambitu suo continet, ipsa verba scriptorum demonstrationem historicam continentia, in reliquis autem principia, aut itidem verba per quae propositio demonstratur, alleganda sunt. 5) Ubique ad scripta aliorum de hoc vel illo argumento speciali remittendus est lector. Vi definitionis et regularum docendi generalium.

§. 149.

Compendium est scriptum quod sistit totam disciplinam quoad primas eius veritates.

§. 150.

Quae de syntagmatibus dicta sunt, valent etiam de compendiis, nisi quod compendia in veritatibus primis, id est, definitionibus, diuisionibus, generalibus propositionibus subsistant. Itidem vi definitionis et regularum docendi generalium.

§. 151.

Scriptum quod non quidem totam quandam disciplinam, aut tamen totam quandam doctrinam disciplinae cuiusdam sistit, dicitur *Tractatus*. Scriptum vero quod partem quan-

dam doctrinae, sicque singulare quoddam thema tractat, aut tamen vnicum, dicitur, si in eum finem prodit, ut vsui actus disputatorii inferuiat *Disputatio*; si in eum finem, ut aliquid publice annuntietur *Programma*; si in neutrum horum *Diatriba*, *Schediasma*, *Commentatio* &c. Quum econtra scriptum quod plura singularia themata simul tractat mox hoc, mox alio nomine insigniri soleat, eoque pertineant *Scripta in ana*, *Quaestiones*, *Observationes*, *Horae subsecivae*, *Beyträge*, *Nebenstunden*, *kleine Schriften* &c. Posunt vero omnia haec scripta generali nomine *scripta de singulis argumentis* appellari.

§. 152.

Quoad scripta in §. praeced. recensita sequentia notanda sunt. 1) Plura de argumento, quod tractant, continere debent, quam de eo in syntagmatibus et compendiis obuia sunt. 2) Quae ad argumentum illud, quod tractatur, non pertinent, non sunt immiscenda. 3) Prima principia ex syntagmatibus et compendiis sunt praesupponenda. 4) Quae §. 148. n. 3. b et n. 4. 5. dicta et hic obseruanda sunt. Vi definitionum.

§. 153.

Dantur scripta quae alia scripta, quae separatim prodierunt, in collectionem redacta fiunt. Haec dicuntur, si scripta quae continent sunt scripta vnius auctoris

ris

ris Opera vel Opuscula: si vero scripta, quae continent, sunt scripta vnius argumenti, aut variorum auctorum, Corpora.

§. 154.

Quoad corpora et opera non nisi hoc notandum, quod omnia scripta quae ad collectionem pertinent continere debeant, et praesertim in scriptis huius generis indicem esse necessarium. Vi definitionum et finis scriptorum huius generis.

§. 155.

Scripta casuistica appello ea, quae casum aliquem in singulari, siue plures simul concernunt.

§. 156.

Sunt itaque deductiones, consilia et responsa theologorum, Iurorum, medicorum scripta casuistica. Quid vero circa ea obseruandum sit differt pro specierum diuersitate, ita vt generalia de eo tradi nequeant, specialia vero ad praecognita specialia earum disciplinarum, ad quas scripta huius generis pertinent, remittenda sunt.

§. 157.

Scriptum quod sistit indicem scriptorum, si scripta quorum indicem sistit sunt scripta vnius possessoris, Catalogus, si certae cuiusdam disciplinae, Bibliotheca appellari solet.

§. 158.

Catalogi virtutes sunt singula scripta secundum

D 4

ordi-

ordinem conuenientem digesta esse, sicque separata esse scripta quae ad diuersas spectant disciplinas, eaque iterum secundum eam scriptorum diuersitatem, quae §. 140. sqq. explicata, esse in clas-
ses redacta. Porro locum et annum impressionis accurate esse expressum. Tandem notas esse adiectas, quae ea, quae de hoc vel illo scripto notatu digna sunt, continent, et indice nominali eum esse instructum. Idem etiam valet de sic dictis bibliothecis, si quidem non per modum lexi-
ci, quod saepe fieri solet, conscribuntur. Tum enim omnia redeunt ad lexicorum realium requi-
ta §. 146. explicata. Licet ex definitionibus hoc non fluat, haec scripta tamen, si dicto modo sunt elaborata, maiorem praestant vtilitatem, ac praestant in casu opposito.

§. 159.

Ephemerides sunt scripta, quae facta recentissima recensent; suntque vel *literariae*, vel *politicae*, prout facta quae recensent, vel ad historiam litterariam pertinent, vel non.

§. 160.

Ephemerides tam politicas quam litterarias conscripturus separare debet facta certa ab incertis, et notatu digna a vulgaribus. In specie vero *ephemerides* litterarias conscripturus in recensendis scriptis editis sequentia obseruare debet.

1) Si auctor, cuius scriptum recensetur, est in-
cogni-

cognitus, quis sit indicandum est. 2) Externa scripti quod recensetur sunt annotanda, veluti locus, tempus impressionis &c. 3) Scripti finis et historia non debent negligi. 4) Contenta scripti in summam sunt contrahenda, ita ut sciagraphia totius scripti exhibeatur, aut, si pro scripti indole hoc fieri nequit, loca quaedam excerpenda sunt. 5) Quoad iudicium de scriptis recensitis consultius est illud non addi. Vi finis scriptorum huius generis, et quoniam, si scripta dicto modo recensita sunt, lector ipse iudicare potest, iudicio scriptorum ephemeridum vero confidere nemo possit.

III. MANTZELIVS *de eo quod iustum est circa ephemerides litterarias concinnandas.* Rost. 1722.

Polyc. LYSERI *Animadversiones criticae in ephemeridum litterariorum imprimis hodiernarum methodum.* Witt. 1716.

TIT. II.

DE METHODO DOCENDI VIVA VOCE.

§. 161.

Officia docentium viva voce, quoad docendi methodum partim generalia sunt, in quibuscunque praelectionibus, partim specialia, non nisi in his vel illis

D 5

prae-

praelectionibus obseruanda. Dicam primo de generalibus.

§. 162.

Docens viua voce ad ductum compendii docere debet, in quo eligendo vnice requisitorum compendii (§. 150.) vario habenda. Prout posterius per se, ita prius inde patet quod viua vox pereat.

§. 163.

Docens viua voce instructus esse debet dono docendi, hoc est, facultate prompte, expedite et cum aliqua suauitate sensa animi exprimendi. Id quod per se patet.

§. 164.

Docentis praelectiones completae esse debent, id est, omnia ea continere, quae requiruntur, vt auditores propria industria in disciplina in praelectionibus explicata ulteriores facere possint progressus. Vi finis quem docens viua voce intendit.

§. 165.

Male docet qui 1) dictando in calamus auditores defatigat; 2) intra terminum praelectionibus praestitutum eas ad finem non perducit, aut ad finem quidem perducit, sed horas multiplicando; 3) terminis technicis nondum explicatis vititur. Dictando enim tempus consumitur sine necessitate, cum quae dictantur typis exscribi possint. Reliqua membra

pro-

propositionis vero nulla indigent probatione.

§. 166.

Specialia quae nunc sequuntur docentium viua voce officia, differunt pro diuersitate collegiorum, quae vel *theoretica* sunt, quo nomine mihi veniunt si solus docens agit, vel *practica*, si discentes simul agunt, aut respondendo ad quaestiones a docente propositas, quae dicuntur *examinatoria*; aut defendendo vel oppugnando veritates, quae dicuntur *disputatoria*; aut aliud quid agendo, quae dicuntur *practica in specie sic dicta*.

§. 167.

Specialia viua voce docentium officia quoad collegia *theoretica* sunt, quod debeant 1) si compendium defectibus laborat illud emendare, quae defunt addendo, quae minus recte posita mutando; 2) definitiones a) resolvere in genus et differentiam specificam, b) singulas quae hanc ingrediuntur notas sigillatim indicare, c) totam definitionem illustrare, dum ad exempla eam applicant, sique forsan in compendio res quaedam iam definita, quae cum iam definienda similitudinem habet, conuenientiam tam quam disconuenientiam indicant; 3) diuisiones ex suis fundamentis rite deducere, dum indicant quae in notione generis indeterminata relicta sunt, et quomodo ulterius

rius ea determinando species orientur; 4) propositiones rite resolvere, resolutas exemplis illustrare, et tum demum demonstrationum vim distincte explicare, pro demonstrationum diuersitate; 5) scholia, si indigent illustratione, eam addere, si non, silentio praetermittere; 6) dubia magni momenti resolvere. Haec omnia fluunt ex regulis docendi generalibus et horum collegiorum fine.

§. 168.

Ergo speciatim in collegiis theoreticis male docet, qui 1) compendium non illustrat, sed aut ex una lingua in alteram vertit, aut tantum supplet; 2) tempus consumit recensione variarum opinionum; 3) in resolutione argumentorum dissentientium nimius est. Neutiquam vero malet docet in his collegiis, qui, si compendium nullis laborat naeuis, non nisi ea, quae in illo obuia sunt, dicto §. praec. modo illustrat. Vnde facile patet quatenus veritati consentaneum sit, quando vulgo dici solet, eum officia docentis non obseruare, der nichts weiter saget als was in dem Lehrbuche stehet.

§. 169.

Docentis specialia officia in collegiis practicis examinatoriis obseruanda, sunt, quod debeat quoad singulas doctrinas in examinatorio collegio pertractandas, sequentes formare quaestiones: 1) Quid? ita, ut audita responsione, quae tum demum

num adaequata si accuratam continet definitionem, ulterius novas formare debeat quaestiones ad analysin tam, quam resolutionem definitionum directas, quibus absolutis nonnunquam de cognatis rei definitae ulterioriore quaestiones sunt formandae; 2) Quotuplex? ita, ut facta responsione quae singulas diuisiones continere debet, quaestio quid? quoad singula diuisionis membra dicto modo repetatur; 3) Quale? quae quaestio pro disciplinarum diuersitate, mox hoc, mox alio modo pertractanda, de qua itaque in specialibus cuiuslibet eruditionis partis praecognitis specialius agendum. Tum enim maximam praestant vtilitatem, quum e contra, si haec non observantur, aut plane nullam, aut saltem exiguam vtilitatem habeant collegia examinatoria.

§. 170.

Specialia docentis officia in collegiis practicis disputatoriis sunt 1) quod docens non solum respondente deficiente resolvere debeat opponentis dubia, sed et 2), si vel respondens vel opponens a regulis disputandi, quas logica praescribit, aberrant, meliora eos docere debeat; quodque 3) ipsum potius compendium, quo docens in collegiis theoreticis utitur, in collegiis disputatoriis ad disputandum proponi debeat, quam theses aut a docente, aut a respondente exhibitae. Id quod ex fine horum collegiorum, quoad n. 1. et 2, et

2, et quoad n. 3. ex maiori, quam sic praestant, vtilitate demonstrandum.

§. 171.

Specialia docentium officia quoad collegia practica in specie sic dicta, maxime differunt pro diuersitate disciplinarum, prout etiam non nisi quoad eas disciplinas, quae ad eruditionem practicam pertinent, locum habent; unde de methodo docendi in his collegiis in praecognitis specialibus singularum disciplinarum agendum.

Dicatur de collegiis casualibus, analyticis, vt et theoretico-practicis.

MEMBRVM III.

DE

METHODO DISCENDI ERVDITIONEM.

§. 172.

Discere eruditionem dicitur, qui operam dat vt veritatum haud vulgarium in formam artis redactarum cognitionem acquirat.

§. 173.

Licet discendi methodus differat pro diuersitate partium eruditionis, quae vero huic vel illi eruditionis parti propriae sunt discendi regulae, hoc loco explicari nequeant, sed ad praecognita specialia cuiuslibet disciplinae remittendae sint, non desunt
tamen

tamen generales regulae, quae quoad omnes disciplinas locum habent, hic tradendae.

§. 174.

Intellectus systematicus dicitur, qui propositiones generales inter se connectit, quod fit si aliae per alias, tanquam per principia, demonstrantur. Qui vero eas inter se non connectit, sed singulas quasi cum ceteris nihil commune habentes intuetur, dicitur *intellectus non systematicus*. Quum autem in historia desint propositiones generales, in eruditione positiva vero non semper propositiones generales per alias tanquam per principia demonstrari possint; facile patet quoad historiam intellectum systematicum plane concipi non posse, quoad eruditionem positivam vero non nisi simulcrum intellectus systematici, seu intellectum quasi systematicum locum habere.

L. B. de WOLF de differentia intellectus systematici et non systematici. Hor. subl. A. 1729. Trim. Brum. n. 3.

§. 175.

REG. I. Discantis prima et praecipua cura esse debet ut sibi acquirat intellectum systematicum, quem in finem 1) compendium, quod in disciplina addiscenda optimum est, eligere idque pro fundamento ponere debet. 2) Huius compendii explicationem a viua voce docente audire debet.

Quo

Quo factō 3) *ulteriores in studiis suis facere debet progressus praesertim a) legendo scripta aliorum; b) meditando. Quum vero primum et secundum in academiis, tertium autem finitis academicis studiis discendi peragendum incumbat, de iis in sequentibus pluribus agendum.*

§. 176.

REG. II. *Discens veritatum pragmaticarum rationem habere debet, non pragmaticas vero negligere. Inter pragmaticas autem praesertim foecundarum, et inter foecundas, praesertim notionum directricium, rationem habere debet. (§. 16.).*

§. 177.

REG. III. *Quamuis usus collectaneorum non prorsus contemendus sit, variae tamen cautelae sunt obseruandae a discente, ne hoc instituto, per se vili omnino, abutatur. Sunt enim collitanea subsidium memoriae.*

§. 178.

REG. IV. *Discens sollicitus esse debet ut bibliotheca fiat instructus, quae prudenter comparanda, et bene ordinanda. Id quod per se patet.*

Io. Dau. KOELERI Sylloge aliquot scriptorum de bene ordinanda bibliotheca. Franc. 1728.

§. 179.

Quae de methodo discendi in antecedentibus dicta a quolibet discente et ubique sunt obseruanda, reliqua ad discendi methodum spectantia differunt, prout discens vel

vel in academiis viuit, vel studiis academicis absolutis studia sua continuat. Vnde nunc de discendi methodo pro hac diuersitate agendum.

TIT. I.

DE METHODO DISCENDI IN
ACADEMIIS.

§. 180.

Quae, qui in academiis subsistit discendi eruditionem causa qua talis generatim obseruare debet, sunt, eum studia sua academica ita dirigere, vt 1) iis disciplinis operam det quarum cognitio ei usum praestare potest; 2) veritatum ad eas pertinentium distinctam, solidam et profundam cognitionem talem et tantam a viua voce docente acquirat, quali et quanta instructus esse debet, vt sibi relictus vltiores in studiis facere possit progressus. Vi finis studiorum academicorum.

§. 181.

Quae discens in academiis qua talis speciatim obseruare debet redeunt ad sequentia summa capita: 1) studiorum subsidiariorum cum studio principali coniunctionem legitimam; 2) prudentem electionem eius ex docentium numero, quo tanquam praeceptore vti vult; 3) ordinem in addiscendis variis disciplinis obseruandum; 4) ea quae quoad collegia ipsa, quae frequentat, obseruanda, quae redeunt ad a) collegiorum numerum; b) praeparationem ad collegia; c) ea
E quae

quae in audiendis praelectionibus obseruanda; d) repetitionem collegiorum. De his singulis sigillarim agendum.

§. 182.

Studia subsidiaria dicuntur disciplinae, quas discimus ideo, ut in alia disciplina felices progressus facere possimus, suntque vel *generalia*, vel *specialia*: prout vel respectu omnium disciplinarum, quae studia subsidiaria praesupponunt, talia sunt, vel tantum respectu huius vel illius disciplinae.

§. 183.

Vna disciplina in alteram influere dicitur, si ei suppeditat principia ad veritates ad eam pertinentes explicandas, stabiliendas vel supplendas, aut methodi in ea applicandae ideam exemplarem continet. In priori casu influxus dicitur *materialis*: in posteriori vero *formalis*.

§. 184.

Quaelibet disciplina quae insluit in aliam, pertinet ad studia subsidiaria eius in quam insluit. Quae vero non insluit in aliam, nec ad eius studia subsidiaria referri potest. (§. 183. 182.)

§. 185.

Logica, Ontologia, Historia litteraria et Mathematica quatenus per eam intellectus cultura promoueri potest, sunt studia subsidiaria generalia. Vi definitionum harum disciplinarum et studii subsidiarii generalis. §. 186.

§. 186.
 Qui mathesin tanquam studium subsidiarium discit 1) talem in mathesi doctorem eligere debet, qui eam ita tractat, ut insuat in reliquas disciplinas, quod facit is qui in docendo potissimum methodi, qua mathematici utuntur, rationem habet, illiusque artificia ostendit; 2) magis de methodo, quam de ipsis veritatibus mathematicis, debet esse sollicitus. Tum enim per mathe-
 feos studium cultura intellectus promouetur.

§. 187.

Qui philosophiam tanquam studium subsidiarium discit, de tali philosophia addiscenda debet esse sollicitus, quae insuit in reliquas disciplinas, qualis est philosophia Wolffiana. (§. 184.)

L. B. de WOLF de influxu philosophiae autoris in facultates superiores. Hor. subf. A.
 1731. Trim. Brum. n. 1.

§. 188.

Subsidiariis studiis absolutis, illa non sunt plane negligenda, sed potius cum studiis, in quorum gratiam illarum cognitio acquisita, sunt coniungenda. Quae coniunctio differt pro diuersitate tam studii principalis, quam studiorum subsidiariorum. Id quod per se patet.

§. 189.

In electione eius ex docentium numero, quo tanquam praeceptore utendum, aliorum iudicio

non simpliciter inhaerere debet discens, sed potius ipse, antequam eligit, singulos audire debet, et quantum potest, secundum ea quae de officiis docentium viua voce dicta sunt, examinare, quis inter eos docentis officia optime impleat, quisque sibi placeat. Saepe enim aliorum iudicium fallit ex variis rationibus, nec quilibet docens omnibus placere potest.

§. 190.

Bene sibi consulunt qui, quatenus fieri potest, non nisi unico praeceptore in academiis utuntur. Sunt enim omnes disciplinae in quodam nexu, plerumque vero diuersi docentes diuersa fouent principia.

§. 191.

Errant qui applausus, aetatis, aut eius quod ad statum externum docentis pertinet, in eligendo docente rationem habent. Inde enim non dependet an docens idoneus docens sit, vel non.

§. 192.

Ordo in addiscendis variis disciplinis in academiis obseruandus generatim hic est, studia subsidiaria praemittenda esse studio principali, et disciplinas singulas ita se inuicem subsequi debere, prout cognitio vnius a cognitione alterius dependet. Ast pro praesenti rerum statu hic ordo non simpliciter locum habet. (§. 180.)

§. 193.

§. 193.

Quot horae collegiis destinandae sint ab eo qui in academiis subsistit studiorum gratia, in genere determinari nequit, sed potius in quolibet casu dato pro diuersitate capacitatis subiecti, collegiorum indolis, aliarumque circumstantiarum determinandum est. Id quod per se patet.

§. 194.

Praeparatio ad collegia absoluitur lectione eius compendii academici pensae, quod a docente nunc explicandum, in qua lectione attendendum ad ea quae nondum intelligit discens. Vi finis praeparationis.

§. 195.

In audiendis praelectionibus discens attentionem suam dirigere debet in docentis verba, et non nisi ea quae docens notatu digna profert, quorum memoria vero facile ad repetitionem usque conseruari nequit, annotare debet. Qui enim omnia annotat eum inutilia annotare necesse est, perditque tum viua vox suam vim.

§. 196.

Collegiorum repetitio tum rite fit, si discens
 1) quae a docente dicta sunt in memoriam sibi reuocat, tunque annotat ea quorum memoriam conseruare nequit, quum tamen conseruanda sit;
 2) notionum et demonstrationum analysin instituit et in ea ad prima principia recurrit; 3)

non tantum singulis diebus repetit quae docens ea die proposuit, sed et tota quadam doctrina absoluta eam, et finito toto collegio, totam disciplinam repetit; 4) tabularum mnemonicarum usu memoriae consulit; 5) dubiorum quae eum premunt a docente resolutionem petit; 6) in practicis disciplinis ad casus quos fingit, vel ei noti sunt applicat veritates ex collegiis haustas. Vi finis repetitionis.

Dicatur de tabularum mnemonicarum constructione et usu. L. B. de WOLF de tabularum mnemonicarum constructione et usu Hor. subf. A. 1730. Trim. Aestiu. n. 3.

§. 197.

Licet pro presenti rerum statu in repetitione ad alia scripta praeter compendium confugere debeat repetens, tamen, si compendia academica sine naevis essent, et docentes munere suo semper rite fungerentur, genuina discendi methodus non permetteret, discentem in academiis alia scripta praeter compendia legere (§. 180.).

TIT. II.

DE METHODO DISCENDI ABSOLV- TIS STUDIIS ACADEMICIS.

§. 198.

Qui studiis academicis absolutis, viva voce docente praeunte, non amplius discere potest, is 1) studiis academicis finitis omnia ea, quae in academiis didicit, iterum repetere debet; 2) re-
peti-

petitione hac absoluta, per a) lectionem; b) meditationem; c) praxeos cum theoria coniunctionem in practicis disciplinis; d) conuersationem cum eruditis; e) iter litterarium ulteriores in studiis facere debet progressus. Haec enim sunt media ulteriores in studiis faciendi progressus, praeter quae alia non dantur.

§. 199.

Lectio librorum nunc instituenda duplex est, *cursoria*, per quam legens non nisi hoc intendit, vt exploret de quo scripserit et quomodo scripserit auctor; et *specialis*, quae eo tendit, vt lector per eam veritatum in scripto obuiarum sibi adhuc incognitarum notitiam acquirat.

§. 200.

Lectio *cursoria* scripti praecedere debet lectionem *specialem*, et in *cursoria* lectione praesertim praefatio et index scripti consuli debent. Prius ex definitione patet: posterius vero inde, quod praefatio et index continere soleant quod explorandum per hanc lectionem.

§. 201.

In lectione scriptorum speciali 1) propositiones ipsae ab iis quae ad demonstrationem et illustrationem earum pertinent separari debent, praesertim tum, si scriptum scientifica methodo non est conscriptum. 2) Si propositiones in scripto obviae lectori iam cognitae sunt, eas statim dimittit, si non, illustrantia legere et tum demonstrationem ponderare debet, quod fit, si veritates demonstranda vel singularis, vel vniuersalis quidem est positua historice demonstrata est, dum in testimoniorum addu-

torum vim inquit, si vero veritas demonstrata vniuersalis eaque vel naturalis, vel positua philosophice demonstrata est, dum ad principia sibi iam nota reuocat eam. 3) Quo facto, si in priori casu per testimonia demonstratum est quod demonstrandum erat, vel in posteriori casu legens demonstrationem cum principiis suis connectere potest, hac noua veritate locupletat suam cognitionem, referendo eam ad eum locum quem in systemate occupare debet, et quidem, si memoriae considerare potest, mentaliter, si non, annotando eam. Quod si vero 4) demonstratio talis non est, aut auctor nullam adiecit demonstrationem, de inuenienda demonstratione lector sollicitus esse debet, quod si ex voto procedit, obseruat quae num. praec. in fine dicta sunt, si non, dimittit eam propositionem et legendo pergit. Vi primae regulae discendi (§. 175).

§. 202.

Qui per meditationem vteriores in studiis suis, finitis studiis academicis, facere vult progressus, is secundum regulas quas ex logica didicit eam legitime instituere debet, et tum veritate noua inuenta obseruare quae §. praec. n. 3. circa finem dicta sunt. Itidem vi primae regularum de methodo discendi ingenere supra traditarum (§. 175.).

§. 203.

Qui practicando vteriores in studiis facere vult progressus, is pro disciplinarum diuersitate id agere debet, quod praxin eius inuoluit, de quo praecognita specialia, cuiuslibet practicae disciplinae conferri debent.

§. 204.

§. 204.

Qui per conuersationem cum eruditis in studiis proficere vult, eius est vt per conuersationem cum iis 1) exploret quid sentiant de aliis eruditis; 2) bibliothecas eorum perlustrandam occasionem quaerat; 3) studendi methodum qua vsi sunt et adhuc vtuntur sibi cognitam reddat; 4) quibus subsidiis, praesertim quibus scriptis, vtantur detegat; 5) quae eruditae occupationes eos iam districtos teneant, quaeque scripta iam ediderint, aut edere decreuerint, expiscetur. Haec enim sunt media per conuersationem cum eruditis proficiendi.

§. 205.

Ad vltiores in studiis progressus facit etiam iter litterarium seu docta peregrinatio (§. 198.). De hoc medio itaque quaedam addenda sunt.

§. 206.

Iter litterarium est iter ideo susceptum, vt per illud vltiores in studiis faciamus progressus.

§. 207.

Quae quoad iter litterarium cuiuslibet eruditi obseruanda sunt, redeunt ad sequentia summa capita: 1) praeparationem ad tale iter; 2) ea quae in itinere ipso obseruare debet peregrinans.

§. 208.

Is rite praeparatus iter litterarium ingreditur qui 1) finitis demum studiis academiis tale iter suscipit; 2) in ea loca id dirigit praesertim in quibus academiae florent; 3) aliqua litteraturae notitia iam tinctus est. Quae omnia per se patent.

§. 209.

Is obseruat, quae in ipso itinere litterario obseruanda sunt, qui in itinere litterario vbique, vbi subsistit, 1) cum eruditis, qui ibi viuunt, dicto §. 206. modo conuersatur; 2) bibliothecas ibi obuias tam publicas, quam priuatas perlustrat; 3) bibliopolia frequentat; 4) mortuorum eruditorum, qui ibi sepulti iacent, epitaphia oculis suis subiicit; 5) rariora scripta ibi forsitan obuia sibi comparare studet. Speciatim vero peregrinans qui in docta peregrinatione constitutus in loco, vbi academia floret, subsistit 1) ibi docentes audire; 2) quae disciplinae ibi et quomodo tractentur explorare; 3) in ea quae ad statum externum docentium pertinent inquirere; 4) institutorum quae faciunt ad eruditionis incrementum notitiam acquirere debet. Quae vero in locis academiis destitutis, vt et speciatim in hoc vel illo loco obseruanda sunt, differunt pro peregrinantium diuersitate ratione studii principalis cui se manciparunt, vnde ea in praecognitis specialibus cuiuslibet disciplinae explicanda sunt.

Matth. BERNEGGER de peregrinatione studiosorum. Ien. 1714.

Io. Christ. SENSIVS de peregrinatione docta rite instituenda. Rost. 1706.

FINIS.

h
La 1485

S

~~7~~

DANIELIS NETTELBLADT
POT. BOR. REGI A CONS. AVL. ET PROF.
IVR. ORDIN. IN REGIA
FRIDERICIANA
PRAECOGNITA
ERVDITIONIS GENERALIA
AUDITORVM VSIBVS
DESTINATA.

HALAE MAGDEBVRGICAE
IMPENSIS OFFICINAE LIBRARIAE RENGERIANAE.
M D C C L V.